

О. Сафончик,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0001-6781-8219

ЦИФРОВІ ОБ'ЄКТИ ТА КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

Вступ. Цифровізація трансформує інститут шлюбу, вимагаючи переосмислення його правової природи у контексті метавесвітів, блокчейну, штучного інтелекту тощо. Стаття синтезує класику з цифровими інноваціями, забезпечуючи когерентність із сімейним правом.

У сучасності відомо, що доктрина підкреслює консерватизм шлюбу на принципах рівності та захисту; українське право поєднує публічні та приватні елементи, із спільною власністю та відступами для забезпечення справедливості. У свою чергу, цифрові виклики аналізують трансформують та доповнюють основу сімейного права новими питаннями, наприклад, криптовалюта або ж цифрові активи як спільне майно.

Однак великий потенціал мають: статус віртуальних шлюбів і смарт-контрактів; проблеми анонімності блокчейну, оцінки волатильних активів; вплив платформ на стійкість подружніх відносин; етика даних у сімейних відносинах.

Аналіз показує, що цифровізація не руйнує інститут шлюбу, а трансформує його форми та інструменти. Якщо традиційно шлюб розглядався як факт, що породжує комплекс особистих немайнових і майнових прав, то у цифрову епоху акцент зміщується на договірні механізми (шлюбні договори, смарт-контракти), що дозволяють подружжю заздалегідь визначити

майнові наслідки свого шлюбу. Одночасно виникає проблема «прокредиторської» спрямованості цивільних відносин, яка дедалі частіше суперечить сімейно-правовим принципам, що захищають інтереси більш вразливого з подружжя.

Судова практика намагається знайти баланс між цими суперечливими тенденціями.

У вітчизняній доктрині цивільного та сімейного права значна кількість досліджень присвячена питанням юридичної характеристики та правового регулювання шлюбних відносин у цифровій сфері, у тому числі й щодо цифрових активів. Питанням правової характеристики шлюбних договорів щодо цифрових активів, сімейних відносин у частині права власності на цифрові активи то-як криптовалюта, блокчейни, тощо, захисту прав кожного з подружжя на цифрові активи у своїх працях приділяють увагу С.Б. Булеца, С.Д. Гринько, І.В. Давидова, К.Б. Дудорова, О.С. Кочина, В.М. Логойда, К.Г. Некіт, І.Е. Ревуцька, В.П. Свердличенко, Г.М. Стахира, І.В. Спасибо-Фатеева, Д.С. Трофименко, Л.Л. Тарасенко, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova та інші науковці.

Виклад основного матеріалу. Інститут шлюбу в українському праві є складним правовим інститутом, його правова природа поєднує публічно-правові та приватно-правові елементи: з одного боку, шлюб регу-

люється державою і не є договором, з іншого допускає договірну автономію через шлюбний договір.

Законний режим майна подружжя – спільна власність закріплює принцип рівності, але допускає відступ від нього в інтересах неповнолітніх дітей або за наявності інтересів одного з подружжя, що заслуговують на увагу, включаючи недобросовісні дії або неучасть у доходах з неповажних причин [7, с. 327–334]. Цей режим встановлений СК України і застосовується за відсутності шлюбного договору. Особистим майном вважається те, що належало кожному з подружжя до шлюбу або було отримане під час шлюбу у спадщину, дарунок або за рахунок особистих коштів.

Судова практика та доктринальні дослідження підтверджують, що майновий режим подружжя це не просто технічна конструкція, а інструмент забезпечення справедливості, балансу інтересів та захисту вразливих членів сім'ї, недопущення порушень одним із подружжя.

Сучасна судова практика виділяє ключові категорії сімейних спорів: розірвання шлюбу, визнання його недійсним, оскарження шлюбного договору, розподіл майна та боргів, а також стягнення аліментів.

При цьому особлива увага приділяється складним ситуаціям, де майнові наслідки розлучення перетинаються з інтересами третіх осіб, насамперед банків та кредиторів. У разі іпотечного житла, придбаного у шлюбі і що перебуває у заставі в банку, останній виступає сумлінним заставоутримувачем, чий права захищаються насамперед. При розподілі майна суд може присудити квартиру одному з подружжя, але зобов'язання з іпотеки зберігаються за обома з подружжя до повного погашення боргу, оскільки банк не є стороною внутрішньо-сімейних відносин.

Більше того, при купівлі-продажу квартири, якщо одна із сторін взяла іпотеку, для придбання нерухомості,

то наслідки розірвання договору, визнання його недійсним, нікчемним, або з інших підстав, не обмежуються двосторонньою реституцією. Нерухомість передається продавцю з обтяженням у вигляді застави, поки покупець не здійснить повне повернення боргу банку (з позиції добросовісного заставоутримувача), при цьому термін цього повернення не врегульований, так само, як і відсотки за користування грошовими коштами та їх відшкодування покупцю.

Аналогічно, при наслідуванні земельної ділянки одним із подружжя до шлюбу, але фідучії або будівництві будинку в період шлюбу за рахунок спільних коштів. Майно поділяється за походженням: земля залишається особистою власністю дружини або чоловіка, а будинок вважається спільною власністю, що потребує диференційованого підходу при поділі спільного майна подружжя. Однак при успадкуванні одним з подружжя до шлюбу, але оформлення та реєстрації будинку у момент шлюбу не є підставою для поділу майна [9, с. 24–25].

У практиці також виділяються випадки корпоративного елементу у сімейних відносинах, у яких один з подружжя є підприємцем. У такому разі, при розподілі майна може виникнути ситуація, коли у власності одного з подружжя нічого немає, при цьому все фінансово значуще майно знаходиться на балансі компанії чи юридичним власником є компанія, а чоловік чи дружина здійснює активне користування [10, с. 225–227].

У таких випадках суду необхідно вдаватися до доктрини зняття корпоративної вуалі, а стороні для розгляду спору в чесному, всебічному, об'єктивному, неупередженому, законному, справедливому та гласному порядку до відведення судді, скористатися принципом «естопеля» (принцип заборони суперечливої поведінки, заперечувати свої заяви, або посилатись на підстави, які суперечать її попередній поведінці або заявам, що призвело до

Під час розлучення цифрові активи також підлягають поділу. Суд може розділити їх у натурі (наприклад, кожен отримає половину біткоїнів) або іншим способом, визнаним справедливим. При цьому, однією з проблем є ідентифікація та оцінка вартості цифрових активів, особливо якщо вони знаходяться у різних юрисдикціях або мають високу волатильність, тобто високий статистичний показник, що характеризує мінливість ціни

активу за певний проміжок часу. Приховування цифрових активів, таких як біткоїни, від чоловіка чи дружини або суду під час розлучення може призвести до суттєвих юридичних наслідків. Це може вплинути на поділ майна та бути розцінене як фінансова нечесність.

Донедавна у теорії цивільного права точилися дискусії у питанні чи можна вважати криптовалюту об'єктом цивільних прав. Незважаючи на те, що стаття 177 ЦК України містить формулювання «цифрові речі», що дозволяє досить широко визначати коло об'єктів цивільних прав, велися певні дискусії щодо питання нормативно-правового регулювання цивільних відносин щодо криптовалюти [5, с. 71–77]. Перешкодою для її правового регулювання, безумовно, може бути відсутність у системі криптовалюти контролюючого центру та анонімність користувачів, що ускладнюватиме встановлення належності активів конкретній особі.

Судова практика щодо криптовалюти в Україні перебуває у стадії формування, але загальна позиція українських судів полягає в тому, що криптовалюти визнаються об'єктом цивільних прав, хоча й не є законним платіжним засобом. Це означає, що вони можуть бути предметом купівлі-продажу, застави, спадкування та інших цивільних правочинів, хоча це може викликати певні труднощі через відсутність чіткого законодавчого регулювання.

Так, у окремих судових рішеннях висвітлюються наступні тези, зокрема: «суди визнають, що криптовалюта є майном і може бути об'єктом цивільних правовідносин; навіть після легалізації віртуальних активів у 2021 році, криптовалюта не може використовуватися для розрахунків на території України; власники криптовалюти мають права на неї, але ці права не захищені так само, як права на традиційні активи (наприклад, у разі злочому біржі, довести право власності

на криптовалюту може бути складно); оподаткування криптовалютних операцій ще не врегульовано повністю, але існують законопроекти, які пропонують оподатковувати операції з криптовалютами» [11; 12].

Варто врахувати, що цифрове середовище не скасовує інститут шлюбу, а ставить перед правовою системою завдання адаптації до нових форм і ознак. Сучасні технології, від метавесвітів до блокчейну та смарт-контрактів, породжують нові юридичні феномени, які потребують переосмислення традиційних підходів [6, с. 101–105]. Аналіз зарубіжних та вітчизняних джерел дозволяє зробити висновок: цифровізація трансформує не сутність шлюбу, а його зовнішні прояви та інструменти регулювання.

Одним із найяскравіших проявів цієї трансформації є віртуальні або метавесвітні шлюби. Як показують дослідження, у цифрових світах все частіше проводяться церемонії, що імітують шлюбні обряди, включаючи обмін присягами та свідків [2, с. 141–150]. Хоча такі шлюби поки що не мають юридичних наслідків у більшості юрисдикцій, у релігійно-правових системах вже ведеться дискусія щодо можливості їх визнання за дотримання певних умов: ідентифікації сторін (доктрини видимості повноважень), добровільної згоди та публічності акта.

Звертається увага на те, що в Україні віртуальні шлюби не мають жодного юридичного статусу, оскільки законодавство визнає лише традиційні шлюби, укладені відповідно до Сімейного кодексу. Однак, цифровізація не залишила поза увагою шлюбні відносини в Україні, зокрема у частині укладення шлюбу між майбутнім подружжям за допомогою електронних технологій, у онлайн режимі, тобто дистанційно. Так, правове регулювання онлайн-шлюбу в Україні здійснюється відповідно до законодавства та Порядку, затвердженого Кабінетом Міністрів України, що дозволяє реє-

страцію шлюбу через портал та застосунок «Дія» [3; 8]. Увесь процес від подання заяви до отримання свідоцтва відбувається онлайн за допомогою відеозв'язку. Для укладання такого шлюбу необхідна наявність електронного підпису (Дія. Підпис), а свідоцтво про шлюб з'являється в «Дії» одразу після реєстрації.

Це свідчить, що навіть традиційні правові системи змушені шукати відповіді виклики цифрової реальності, зберігаючи у своїй свої фундаментальні принципи.

Паралельно з віртуалізацією форм шлюбу відбувається і цифровізація його майнового змісту. Смарт-контракти на блокчейні пропонують ще один спосіб фіксації майнових правочинів подружжя. Як зазначають деякі науковці, такі контракти можуть автоматично регулювати режим майна: наприклад, під час розірвання шлюбу (підтвердженого оракулом) активи можуть бути миттєво поділені у заданих пропорціях [2, с. 141–150]. Це підвищує прозорість і знижує судові витрати, але в той же час позбавляє договір гнучкості, необхідної для обліку життєвих обставин, що змінюються.

Тому правова доктрина пропонує розглядати смарт-контракти не як заміну, а як технічний шар до традиційного нотаріально засвідченого шлюбного договору.

Висновки. Аналіз трансформації інституту шлюбу в умовах цифровізації виявив ключові тенденції: збереження його публічно-правової природи при посиленні приватно-правових елементів, таких як шлюбні договори та смарт-контракти, що дозволяють подружжю зумовлювати майнові наслідки шлюбу. Це підтверджує доктрина та практика: майновий режим, інструмент справедливості та баланс інтересів.

Цифровізація переосмислює форми відносин. Так, онлайн-платформи алгоритмізують пошук партнера, впливаючи на стійкість шлюбів, але правові системи не визнають віртуальні

шлюби у метавсесвітах, хоча дискусії ведуться. При цьому гостра проблема статусу цифрових активів: анонімність блокчейна ускладнює володіння та оцінку, практика мізерна. В свою чергу смарт-контракти автоматизують розділ, підвищуючи прозорість, але потребують гнучкості як доповнення до нотаріальних договорів.

Цифровий розвиток не руйнує шлюб, а адаптує його, вимагаючи балансу між «прокредиторською» тенденцією та сімейними принципами для захисту вразливих членів сім'ї. Це перегукується із глобальними трансформаціями, де технології змінюють шлюбні ритуали.

Сім'я є малою державою, в якій зобов'язання між подружжям відіграють чільну роль. А вже держава як публічна влада визнає ці зобов'язання у рамках сім'ї і навіть при розділі майна суд може присудити майно одному з подружжя, але зобов'язання з іпотеки зберігаються за кожним з подружжя до повного погашення боргу, оскільки банк не є стороною внутрішньо-сімейних відносин.

Інститут шлюбу в умовах цифровізації демонструє свою стійкість та адаптивність. Він не втрачає своєї соціальної та правової сутності, але трансформує свої форми та інструменти. Від класичного юридичного факту, що породжує режим спільної власності, рухаємося до гнучкішої моделі, що поєднує публічно-правові гарантії з приватно-правовими догвірними механізмами. Цифровізація, породжуючи нові виклики, від укладення шлюбу за допомогою цифрових технологій до спорів стосовно криптовалют як спільного майна подружжя, не руйнує інститут сім'ї, а потребує її модернізації. Майбутнє сімейного права бачиться у гармонії традиційних принципів та інноваційних рішень.

Представлена стаття присвячена окремим аспектам визначення цифрових активів та крипто

валют як об'єктів права спільної власності подружжя. Цифровізація трансформує інститут шлюбу, вимагаючи переосмислення його правової природи у контексті нових правових категорій, таких як цифрові об'єкти, крипто валюти, віртуальні об'єкти тощо. У свою чергу, цифрові виклики аналізують трансформують та доповнюють основу сімейного права новими питаннями, наприклад, криптовалюта або ж цифрові активи як спільне майно.

У статті акцентовано увагу на тому, що майнові відносини подружжя у цифровому фінансовому середовищі регулюються загальними нормами сімейного права, що стосуються спільної власності, але стикаються зі складнощами через анонімність та специфіку цифрових активів. У період шлюбу майно, набуте з допомогою спільних доходів, вважається спільним, включаючи криптовалюти, частки у компаніях та інші цифрові активи. При розлученні такі активи підлягають поділу, при цьому приховування їх існування може спричинити юридичні наслідки.

Зазначено, що криптовалюта можна розглядати як спільну власність подружжя та ділити при розлученні нарівні з іншим майном, оскільки суди все частіше визнають її як цінний актив.

Інститут шлюбу в умовах цифровізації демонструє свою стійкість та адаптивність. Він не втрачає своєї соціальної та правової сутності, але трансформує свої форми та інструменти. Цифровізація, породжуючи нові виклики, від укладення шлюбу за допомогою цифрових технологій до спорів стосовно криптовалюти як спільного майна подружжя, не руйнує інститут сім'ї, а потребує її модернізації. Майбутнє сімейного права бачиться у гармонії традиційних принципів та інноваційних рішень.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство. Цивільні правовідносини, сімейне право, сімейне законодавство, сімейні правовідносини, об'єкти цивільних прав, речові права, право власності, спільна власність, цифрові об'єкти, криптовалюти, подружжя, інформаційні технології

Safonchuk O. Digital assets and cryptocurrencies as objects of joint marital property

This article examines certain aspects of defining digital assets and cryptocurrencies as objects of joint marital property. Digitalization is transforming the institution of marriage, requiring a rethinking of its legal nature in the context of novel legal categories such as digital objects, cryptocurrencies, virtual objects, etc. In turn, digital challenges analyze, transform, and supplement the basis of family law with new aspects, e.g., cryptocurrency or digital assets as joint property.

The study emphasizes that the property relations of spouses in the digital financial environment are governed by general rules of family law, which both relate to joint property and face challenges due to the anonymity and specifics of digital assets. During marriage, property acquired with joint income is considered joint property, including cryptocurrencies, shares in companies, and other digital assets. In the event of divorce, such assets are subject to division, and concealing their existence may have legal consequences.

It is noted that cryptocurrency can be considered joint property of spouses and divided in divorce on an equal basis with other property, as courts increasingly recognize it as a valuable asset.

The institution of marriage in the context of digitalization demonstrates its resilience and adaptability. It keeps its social and legal significance and transforms its forms and instruments. Digitalization, giving rise to new challenges, from marriage through digital

technologies to disputes over cryptocurrency as joint property of spouses, does not destroy the institution of the family but requires its modernization. The future of family law involves the harmony of traditional principles and innovative solutions.

Key words: civil law, civil legislation, civil legal relations, family law, family legislation, family legal relations, objects of civil rights, property rights, ownership rights, joint ownership, digital objects, cryptocurrencies, spouses, information technologies.

Література:

1. Булеца С.Б., Ревуцька І.Е. Цифровізація при укладенні шлюбу. Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 27 квіт. 2023 р.). Ч. II. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 288–293.
2. Гулейков І.Ю. Міжнародний досвід правового регулювання в сфері обороту цифрових активів та перспективи для України. Приватне право і підприємництво : зб. наук. праць. 2023. Вип. 23. Київ : Науково-дослідний ін-т приватного права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2023. С. 141–150.
3. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-n#Text>
4. Дідук А.Г. Цифрові інновації в сімейному праві України: правовий аналіз функціоналу платформи «дія» та її вплив на еволюцію інституту сімейних правовідносин. Юридичний вісник 4 (73) 2024. С. 161–168.

5. Мічурін Є.О. Цифрова річ: природа, сутність, особливості. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці від дня на-родження О.А. Пушкіна (м. Вінниця, 24 травня 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. правових наук України ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 71–77.

6. Некіт К.Г. Переваги та недоліки смарт-контрактів як підстав виникнення права власності. Вісник НТУУ «КПІ» Право. 2020. № 3 (47). С. 101–105.

7. Плюшко Д.С. Окремі питання правового регулювання режиму майна подружжя в Україні та окремих країнах ЄС. Наукові записки. Серія : Право. № 14 (2023). С. 327–334

8. Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 бер. 2024 р. № 345. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-realizatsiiu-eksperymentalnoho-proektu-shchodo-a345>

9. Рудник І. Окремі питання поділу майна подружжя. Юридична газета. № 29–30. 2016. С. 24–25

10. Сафончик О.І. Окремі аспекти поділу корпоративних прав подружжя. Збірник матеріалів Міжнародного Міжнародного Конгресу «Правові проблеми державно-приватного партнерства в умовах євроінтеграції». Одеса 2-4 червня 2017. С. 225–227.

11. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 2 травня 2023 р. у справі № 910/8378/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110789333#>

12. Ухвала Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 19 лютого 2024 р. у справі № 336/6023/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117277142>

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата надходження статті: 19.09.2025
Дата прийняття статті: 10.10.2025
Опубліковано: 24.11.2025

